

УДК 658.15

Колесніков А.П.,
*к.е.н., доцент кафедри фінансово-економічної
безпеки та інтелектуальної власності
Тернопільський національний економічний університет*

АНТИРЕЙДЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Розвиток економічних процесів в публічному секторі економіки супроводжується частковим перерозподілом економічно привабливого майна та бізнесу від менш до більш ефективних менеджерів. Це є виявом економічної конкурентної боротьби, що проявляється у дружньому поглинанні, придбанні та інших формах. Іншим способом реалізації даних процесів є недружнє поглинання, або рейдерство. Дана проблема актуалізувалась в період нової хвилі перерозподілу власності. Особливо загострюється ця проблема з огляду на успішність рейдерських атак. За даними Антирейдерського союзу підприємців України у 2015 році близько 90% рейдерських атак були успішними [5].

В умовах високої залежності економіки України від зовнішніх фінансових запозичень проблема рейдерства на мікрорівні суттєво віддзеркалюється і на макрорівні. Неможливість вести стабільний бізнес в ефективно діючому правовому полі і відсутність відчуття захищеності бізнесу відштовхує іноземних інвесторів в індивідуальному і глобальному масштабі, що є загрозою економічній безпеці України загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми протидії рейдерству займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Б. М. Андрушків, З. С. Варналій, С. О. Бурбело [2], В. Н. Безчасний, О. В. Тарасова, О. А. Сороківська, О. І. Вівчар, К. Ю. Сидоренко та інші. Однак, ця проблема захисту бізнесу від неправомірних захоплень потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Дослідити специфіку динамічно змінюваних загроз рейдерства і умов їх реалізації; окреслити масштаби рейдерства в Україні; охарактеризувати методики рейдерства; визначити методи реалізації стратегії антирейдерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою ознакою нормального розвитку і привабливості економіки будь-якої країни є захищеність бізнесу. Порушення такої захищеності проявляється в рейдерстві, що характеризується переважно напівкримінальним характером в Україні. Цей спосіб часто супроводжується брутальним силовим захопленням.

Боротьба з рейдерством перш за все передбачає розуміння глибинності проблеми та динаміки механізмів його здійснення. На жаль, офіційні урядові сайти не публікують жодної зведеної статистики щодо рейдерських захоплень, тому дослідникам доводиться використовувати результати часткових досліджень. Одним з таких є Антирейдерський союз підприємців України, на сайті якого представлено окремі показники глибинності проблеми рейдерства в Україні:

- в Україні функціонує близько 50 фахово підготовлених рейдерських груп;
- приблизна кількість успішних захоплень складає 3000 на рік;
- успішність рейдерських атак складає близько 90% [5];
- щорічний обсяг поглинань становить майже 7 млрд дол. США [4];
- середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 100 %;
- українське рейдерство має відчутну кримінальну складову: протиправні дії чиняться із залученням збройних формувань, а подекуди – навіть співробітників правоохоронної системи тощо [3, с. 45].

Українська економіка характеризується переважно «сірим» і «чорним» рейдерством.

Основними юридичними інструментами недружнього поглинання є: ухвали судів про застосування заходів із забезпечення позовів, якими для сторони корпоративного конфлікту або іншої особи можуть застосовуватися заборони на відчуження активів і корпоративних прав, арешти банківських рахунків і рахунків у цінних паперах; судові позови, подані з метою витребувати за допомогою суду певну інформацію від товариства, його учасників, реєстратора чи інших осіб; судові рішення про визнання недійсними рішень загальних зборів та інших органів управління товариства, їх установчих документів; судові рішення, спрямовані на легітимацію тих або інших рішень органів управління товариства або органів державної влади. Часто такі судові ухвали виносяться в результаті штучних організованих процесів, в яких обидві сторони, а також треті особи представляють інтереси агресора [8].

Узагальнюючи дослідження [6; 7; 8], виокремимо умови, що сприяють підвищенню уваги рейдерів і, відповідно, загрози захоплення.

Успішність бізнесу. Без цієї умови підстави для рейдерського захоплення фактично відсутні. Винятком може бути захоплення з метою заволодіння землею.

Недостатній контроль над пакетом акцій. Публічність акціонерних товариств дає можливість фізичним особам чи підставним компаніям скуповувати значну кількість акцій. При цьому навіть при володінні контрольним пакетом акцій менеджментом компанії рейдери отримують право впливу на прийняття стратегічно важливих рішень і, відповідно, значного тиску на керівництво.

Жорсткість конкурентної боротьби. В умовах «білого» і «сірого» рейдерства інколи компаніям вигідніше поглинути конкурента, ніж домовлятися з ним про умови ведення бізнесу. Така стратегія характерна у більшості для середніх і великих компаній. Це дозволяє не тільки зекономити на елементах конкурентної боротьби, але і розширити сегмент ринку продажу чи надання послуг.

Продуктивні активи. Окремою метою рейдерських атак є заволодіння активами підприємства, зокрема продуктивним обладнанням. Прояви такого виду нападів часто спостерігаємо на сході України, коли в умовах військових дій велика кількість обладнання з недавно діючих підприємств вивозиться за межі держави.

Корпоративні конфлікти між учасниками товариства можуть призвести до бажання одного з них отримати повний контроль над бізнесом чи власністю і вчинення законних чи незаконних дій щодо його отримання.

Неконтрольована кредиторська заборгованість. Альтернативним, окрім скупки акцій, методом отримання контролю над підприємством є скупка його боргів у різних кредиторів. В такому випадку одночасна вимога повернення боргів з різних напрямків призведе до фактичної зупинки роботи компанії і її продажу за суттєво нижчу ціну.

Враховуючи зазначені ризики, рейдери можуть реалізовувати доволі широкий діапазон дій:

- банкрутство. В умовах розвитку законодавства про банкрутство рейдери знаходять все нові методи дій;

- скупка акцій. Про цей метод йшлося раніше;

- силове захоплення. Найжорсткіший метод «чорного» рейдерства. В країнах з дієвою правовою системою втрачає свою популярність, однак в інших країнах є одним з основних;

- шахрайство. Сюди входять різні методи підробки документів та проведення фіктивних зборів акціонерів (незначної їх частки) для прийняття згубних для компанії рішень;

- адміністративний вплив. Здійснюється через співпрацю рейдерів з корумпованими держслужбовцями;

- грінмейл (грінмейлінг). Це психологічний спосіб діяльності, що починає набирати оборотів як самостійний бізнес. Його суть полягає в тому, щоб, скупивши значну кількість акцій компанії, створити загрозу рейдерського захоплення, і в цих умовах продати акції цій же компанії за значно завищеною ціною.

Часто дії рейдерів будуються не тільки через використання сірих чи чорних схем, але і через пошуки помилок в організації бізнесу: невірне оформлення документів, невчасність виплати дивідендів, чорна бухгалтерія тощо.

Базовим елементом запобігання рейдерству є захист стратегічної інформації підприємства (прибутковість, основні акціонери, організація системи безпеки тощо). Якщо більшість інформації про фінансовий стан публічних акціонерних товариств є у відкритому доступі, то інформація про систему безпеки підприємства (в тому числі кібербезпеки), майно, внутрішню фінансову політику потребує особливої уваги. Основні інформаційні складові захисту від рейдерства суб'єктів підприємницької діяльності представлено на рис. 1.

Висока динамічність механізму рейдерських захоплень унеможлиблює розроблення єдиної стратегії антирейдерства, однак спільність низки рис діяльності рейдерів дозволяють сформулювати основні підходи для захисту власного бізнесу:

1. Найбільш захищеним є підприємство, на якому працюють достатньо фахові спеціалісти в напрямках, що стосуються його безпеки.

2. Важливим є чітке розуміння правового захисту форм власності, характерних для конкретного виду бізнесу, особливостей оформлення всієї основної документації, та розуміння «проблемних» місць, які можуть використати рейдери.

3. Необхідною є безперервна перевірка усіх складових корпоративної безпеки. Бажаною є постійна співпраця з перевіреними юристами, що будуть відслідковувати якість оформлення документів і чіткість формулювання договорів.

4. Якісно продумати стратегію кредитної політики компанії, щоб у випадку посягання на власність компанії банк також був зацікавлений у захисті бізнесу жертви.

5. Постійний моніторинг стану розрахункових рахунків.

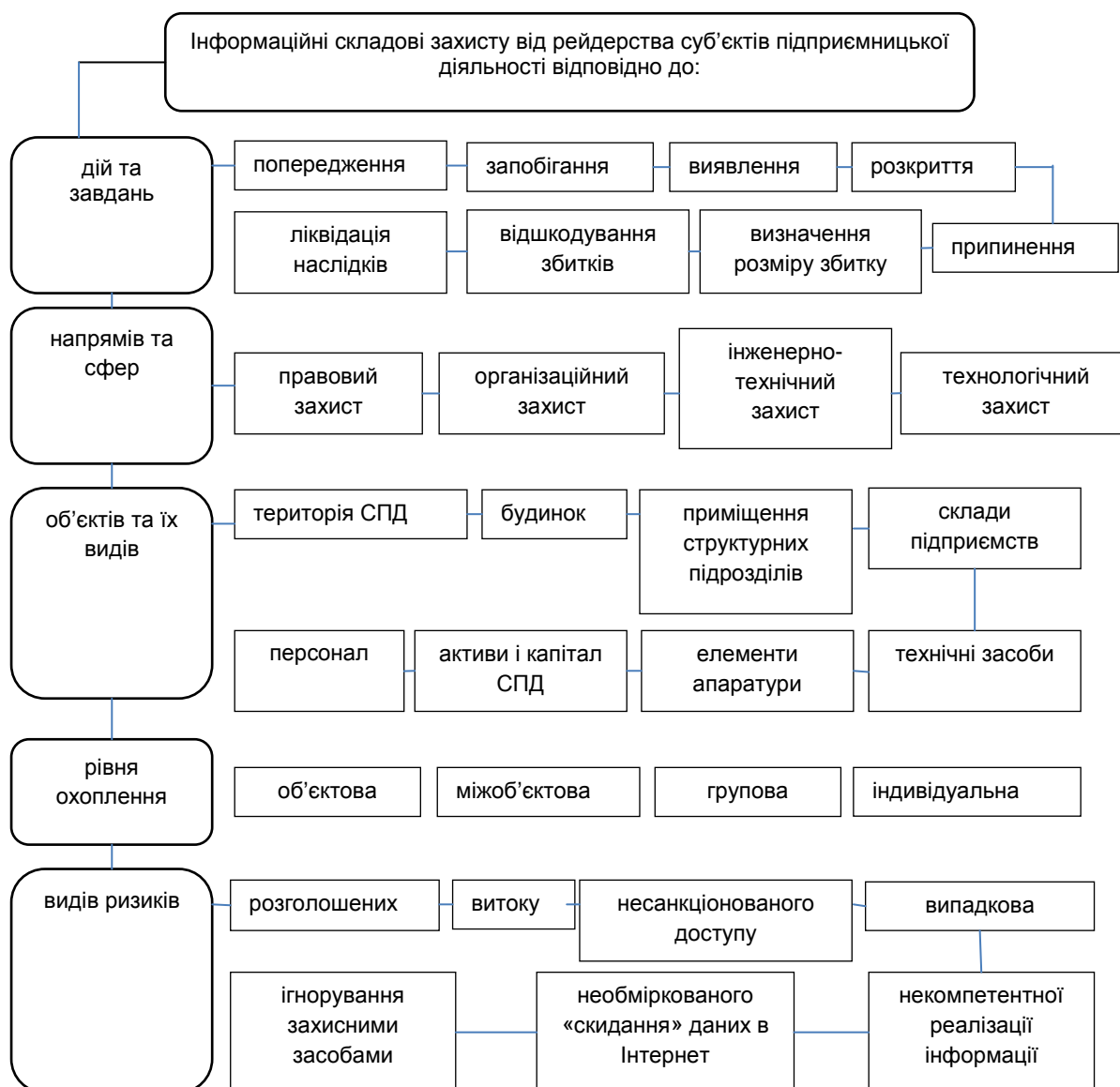

Рис. 1. Інформаційні складові захисту від рейдерства суб'єктів підприємницької діяльності

Джерело: [1, с. 55]

Даний перелік стосується переважно білого та сірого рейдерства. Продовження буде стосуватися його поєднання з елементами «чорного» рейдерства.

6. Великим компаніям доцільно мати власну службу безпеки при тісній співпраці з територіальними охоронними структурами та правоохоронними органами шляхом укладання відповідних контрактів.

7. Оригінали установчих документів краще зберігати в банківських скриньках чи інших захищених місцях поза межами головного офісу.

8. У випадку виявлення активних загроз чи початку самої рейдерської атаки потрібно здійснювати максимум публічного оповіщення усіма можливими засобами.

Також фахівці стверджують, що найефективнішим від захоплення підприємства рейдерами є захист превентивного характеру (максимальне підвищення вартості підприємства, перевід інтересу потенційного рейдера на цивілізований механізм, реструктуризація бізнесу) [7, с. 171]. Це дозволить суттєво збільшити шанси відстояти свій бізнес правовим шляхом.

Висновки та подальші дослідження. Дослідження можливостей боротьби з рейдерством в Україні дозволяє зробити наступні висновки: необхідно розвивати антирейдерське законодавство в напрямку накладання кримінальної відповідальності за рейдерські атаки, підвищувати публічність проблеми рейдерства на усіх рівнях, сприяти створенню цілісної системи антирейдерства.

Бібліографічний список

1. Бесчастный В.Н. Экономическая безопасность : учеб. / В.Н. Бесчастный, В.И. Лазаренко ; под общ. ред. В. И. Лазаренко. – Донецк : Каштан, 2010. – 1038 с.
2. Бурбело С. О. Інформаційне забезпечення протидії рейдерству / С.О. Бурбело // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 215. – С. 28-31.
3. Вівчар О.І. Перманентна генерація розвитку рейдерства в контексті деструктивних економічних явищ / О.І. Вівчар // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Випуск III (55). – Чернівці, 2014 – С. 44–47.
4. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/print/96240.html>.
5. Офіційний сайт Антирейдерського союзу підприємців України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antiraiderskyi.org.ua/articles/kak-zashchitit-svoe-imushchestvo-i-biznes-ot-reyderskogo-zakhvata/>. – 30.9.2016
6. Сидоренко К.Ю. Рейдерство как форма экономических преступлений в Украине и в мире / К.Ю. Сидоренко, В.В. Кошеленко // Вісник наукового товариства ДонНУ. – 2011. – №3. – С. 93-98
7. Сороківська О.А. Дослідження виявів економічного рейдерства в Україні та пошук шляхів його подолання / О.А. Сороківська // Економіка Менеджмент Підприємництво. – 2014. – № 26 (II). – С. 163-173.
8. Тарасова О.В. Особливості рейдерства в Україні / О.В. Тарасова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Звер'яков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2007. – Вип. 29. – С. 206-210.

References

1. Beschasnyy, V.N. and Lazarenko, V.I. (2010), *Ekonomicheskaya bezopasnost* [Economic security], textbook, Kashtan, Donetsk, Ukraine, 1038 p.
2. Burbelo, S.O. (2011), "Informational support of anti-raiding activity", *Kultura narodov Prychornomor'ia*, no. 215, pp. 28-31.
3. Vivchar, O.I. (2014), "The permanent generation of raiding in the destructive economic phenomena", *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, iss. 3, pp. 44-47.
4. Verkhovna Rada of Ukraine, available at: <http://rada.gov.ua/print/96240.html>. (access date September 22, 2016).
5. Anti-raiding Entrepreneurs' Union of Ukraine, available at: <http://antiraiderskyi.org.ua/articles/kak-zashchitit-svoe-imushchestvo-i-biznes-ot-reyderskogo-zakhvata/> (access date September 22, 2016).
6. Sydorenko, K.U. and Koshelenko, V.V. (2011), "Raiding as a form of economic crimes in Ukraine and worldwide", *Visnyk naukovoho tovarystva DonNU*, no. 3, pp. 93-98.
7. Sorokivska, O.A. (2014), "Research of the economic raiding manifestation of in Ukraine and finding of overcoming ways", *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo*, no. 26 (II), pp. 163-173.
8. Tarasova, O.V. (2007), "Specific features of raiding in Ukraine", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. pr.*, vol. 29, pp. 206-210 .

Колесніков А.П. АНТИРЕЙДЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Мета. Дослідити специфіку динамічно змінюваних загроз рейдерства і умов їх реалізації; окреслити масштаби рейдерства в Україні; охарактеризувати методики рейдерства; визначити методи реалізації стратегії антирейдерства.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є положення сучасної економічної науки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених і фахівців з питань боротьби з рейдерством. Для досягнення поставленої мети були використані такі загальнонаукові методи дослідження: індукції та дедукції – для вивчення внутрішніх і зовнішніх чинників рейдерських загроз; графічний метод – для наочного представлення результатів дослідження; абстрактно-логічний метод – для теоретичного узагальнення та формулювання висновків.

Результати. Обґрунтовано, що в умовах недостатньої ефективності правоохоронної та правової системи держави має місце значне переважаєння «чорного» рейдерства в системі дружнього та недружнього поглинання. Виокремлено умови, що підвищують вірогідність рейдерських атак. Визначено інформаційні складові захисту від рейдерства суб'єктів підприємницької діяльності. Згруповано основні методи діяльності рейдерів. Сформовано основні підходи для захисту власного бізнесу.

Наукова новизна. Узагальнено умови, що підвищують рівень рейдерської атаки. Набули подальшого розвитку дослідження щодо розробки рекомендацій запобігання рейдерству.

Практична значущість. Отримані результати дослідження забезпечують більш комплексне висвітлення проблематики рейдерства в Україні та переважаєння «чорного» рейдерства в умовах недостатнього розвитку анти рейдерської політики держави; сприяють оптимізації розробки компаніями антирейдерських стратегій.

Ключові слова: рейдерство, антирейдерство, недружнє поглинання, захист інформації, інформаційні складові захисту від рейдерства.

Kolesnikov A.P. ANTI-RAIDING ACTIVITY AS A TOOL TO IMPROVE THE BUSINESS SECURITY IN UKRAINE

Purpose. The aim of the research is to investigate specific features of dynamic trends of raids and the conditions of threat materializing; to estimate the scale of the raiding problem in Ukraine; to define methods of raiding activity; to specify methods for implementing anti-raiding strategy.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the research is the statement of modern economic science, scientific works of domestic and foreign scholars and experts in the sphere of struggling against raiding. For achieving the goals were used the following general scientific methods: induction and deduction – for studying the internal and external factors of raiding threats; graphics method – for a visual representation of research results; abstract and logical– for theoretical generalizations and drawing conclusions.

Findings. It was substantiated that in the conditions of low efficiency of law enforcement and system of law of the state the majority of takeovers are results “black raiding” in the system of hostile and friendly takeover. The conditions, which increase the risk of raiders' attack are distinguished. There were defined the informational components of protection the business entities from raiding. In the article it was grouped the main methods of raiding activity. The main approaches of protection the business are formed.

Scientific originality. The main conditions, which raise the capability level of raiding attack are extended. The researches on development the recommendations for the prevention of raiding are further developed.

Practical value. Attained results of research provide more integrated background of raiding in Ukraine and prevalence of “black raiding” (hostile takeover) in conditions of underdevelopment of anti-raider policy of the state; promote companies optimization to develop anti-raiding strategy.

Key words: raiding, anti-raiding activity, hostile takeover, information protection, informational components of protection from raiding.

Колесников А.П. АНТИРЕЙДЕРСТВО КАК ИНСТРУМЕНТ УСИЛЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Цель. Исследовать специфику динамично изменяющихся угроз рейдерства и условий их реализации; определить масштабы рейдерства в Украине; охарактеризовать методики рейдерства; определить методы реализации стратегии антирейдерства.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются положения современной экономической науки, научные труды отечественных и зарубежных ученых и специалистов по борьбе с рейдерством. Для достижения поставленной цели были использованы такие общенаучные методы исследования: индукции и дедукции – для изучения внутренних и внешних факторов рейдерских угроз; графический метод – для наглядного представления результатов исследования; абстрактно-логический метод – для теоретического обобщения и формулирования выводов.

Результаты. Обосновано, что в условиях недостаточной эффективности правоохранительной и правовой системы государства имеет место значительное преобладание «черного» рейдерства в системе дружного и недружественного поглощения. Выделены условия, повышающие вероятность рейдерских атак. Определены информационные составляющие защиты от рейдерства субъектов предпринимательской деятельности. Сгруппированы основные методы деятельности рейдеров. Сформированы основные подходы к защите собственного бизнеса.

Научная новизна. Обобщено условия, повышающие уровень рейдерской атаки. Получили дальнейшее развитие исследования по разработке рекомендаций предотвращения рейдерства.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования обеспечивают более комплексное освещение проблематики рейдерства в Украине и преобладание «черного» рейдерства (недружественного поглощения) в условиях недостаточного развития антирейдерской политики государства; способствуют оптимизации разработки компаниями антирейдерских стратегий.

Ключевые слова: рейдерство, антирейдерство, недружественное поглощение, защита информации, информационные составляющие защиты от рейдерства.